

گزاشته‌ها

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال هفتم، شماره یکم و دوم، بهار - تابستان ۱۴۰۱ [انتشار: زمستان ۱۴۰۲]

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، سی سال تلاش • معرّفی کهن‌ترین نسخه چهارمقاله نظامی عروضی، کتابت قرن هشتم هجری / امیر ارغوان • شاعران کجچی: خانواده‌ها، شعر و اشکال حمایت در آذربایجان و فراتر از آن (قرن چهاردهم تا هفدهم) / کریمت روز، ترجمه: مهدی رحیمپور • کتیبه دوزخانه زلمسکورت / احسان شیرازی، با همکاری ایگور انستراخ • پندنامه انوشیروان: دست‌نویسی نویافته از منظومه امیرالشعرا برهانی نیشابوری / مهدی طهباس • یادکرد «خلیج فارس» در قاموس‌های تورات عبری و تلمود / حیدر عبّوس • رساله دموکرات تحریر عبارات / علی بودی • بررسی بیتی از دیوان انوری ایبوردی / محمود علی‌پور • تذکره المعاصرین، تذکره‌ای ناب از سراینندگان فارسی‌سرا / جمیل جالی، ترجمه: انجم حمید • بیتی نویافته از سنایی غزنوی / محسن احمدپوشی • مثل‌ها و کنایات مشترک فارسی و عربی رایج در فلسطین / سهیل باری گنبدی • عارف ایچی یا عارف الحی اصفهانی؟ (ادراکی بر یک بدخوانی از مصحح لطائف الحیال) / محمدمسافر خانم • بررسی کتاب تلفظ در شعر کهن فارسی (اوراست دوم) / مهدی کمالی • برگ‌های کهن از ترجمه پارسی قرآن مجید (قرآن شیرازی) / میلاد یگلدو • نقلی بر کتاب نظامی گنجوی: زندگی و آثار/ مهدی فیروززاد • مختصری درباره شیوه ضبط کلمات زبان‌های ایرانی میانه غربی، ایرانی باستان، هلندی باستان و یونانی به خط فارسی / سید احمدرضا قاسمی • شیوه ضبط واژه‌های متون میخی به خط فارسی / سهیل بنیاد • زندگی و آثار فرانضی زاده محمّدسعید افغانی / نسرته صالح • پاسخی به نوشته عارف نوشاهی درباره فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه کنگره / علی منوری آقانه

شده خوان ز عشق دیرت
کفتی اندر غم رخ لب
با سنی قدر صدق کنت جلال
ما که دارم بره بزه و مضام
کست در دیده دور باب بت
شاه بر تخت جمهرش رای
که بطفت نمای رنجبال
کنت باوی سنی هک کل روی
هر زمانه ترا ندیدم
پریان چون گنبد کنگره پای
پندراست تا بعد قاف
که سبزه جوان و پسنبل روی
پست رامی دراز در پشت
کرچه دایم که دل شود ریشیت

فهرست

سرخن

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب: سی سال تلاش ۵-۶

جستار

- معرفی کهن‌ترین نسخه چهارمقاله نظامی عروضی، کتابت قرن هشتم هجری / امیر ارغوان ۷-۱۸
شاعران کججی: خانواده‌ها، شعر و اشکال حمایت در آذربایجان و فراتر از آن (قرن چهاردهم تا هفدهم) /
کریمستف ورنر: ترجمه: مهدی رحیم‌پور ۱۹-۳۵
کتیبه دوزبانۀ زلمکوت / احسان شواربی: با همکاری ایگنو اشتراوخ ۳۶-۵۵
پندنامه انوشیروان: دستنویسی نویافته از منظومه امیرالشعرا برهانی نیشابوری / مهدی طهماسبی ۵۶-۶۹
یادکرد «خلیج فارس» در قاموس‌های تورات عبری و تلمود / حیدر عیوضی ۷۰-۷۲
رساله رموزات تحریر عبارات / علی بوذری ۷۳-۷۸
بررسی بیتی از دیوان انوری ابیوردی / محمود عالی‌پور ۷۹-۸۱
تذکره المعاصرین، تذکره‌ای نایاب از سرایندگان فارسی‌سرا / جمیل جالبی: ترجمه: انجم حمید ۸۲-۸۹
بیتی نویافته از سنایی غزنوی / محسن احمدوندی ۹۰-۹۲
مثل‌ها و کنایات مشترک فارسی و عربی رایج در فلسطین / سهیل یاری گلدزده ۹۳-۹۵
عارف ایجی یا عارف الحی اصفهانی؟ (درنگی بر یک بدخوانی از مصحح لطائف الخیال) / محمدصادق خاتمی ۹۶-۹۷

نقد و بررسی

- بررسی کتاب تلفظ در شعر کهن فارسی (ویراست دوم) / مهدی کمالی ۹۸-۱۱۴
برگ‌های کهن از ترجمه پارسی قرآن مجید (قرآن شیرانی) / میلاد بیگدلو ۱۱۵-۱۲۳
نقدی بر کتاب نظامی گنجوی: زندگی و آثار / مهدی فیروزیان ۱۲۴-۱۳۲

پژوهش‌های دبالتی

- مختصری درباره شیوه ضبط کلمات زبان‌های ایرانی میانه غربی، ایرانی باستان، هندی باستان و یونانی به
خط فارسی / سیداحمدرضا قائم‌مقامی ۱۳۳-۱۳۷
شیوه ضبط واژه‌های متون میخی به خط فارسی / سهیل دلشاد ۱۳۸-۱۴۶

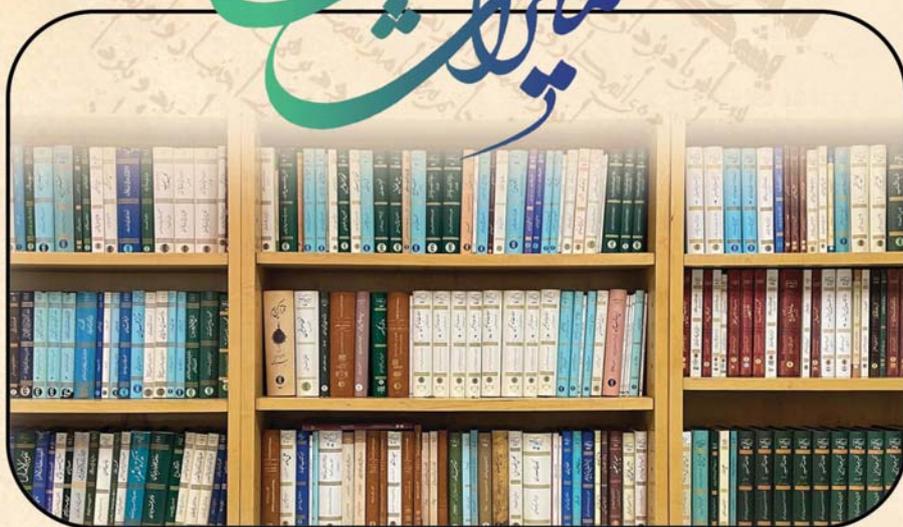
ایران در متون و منابع عثمانی (۲۶)

- زندگی و آثار فرائضی‌زاده محمدسعید افندی / نصرالله صالحی ۱۴۷-۱۴۹

دبارة نوسازی پیرین

- پاسخی به نوشته عارف نوشاهی درباره فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه کنگره /
علی صفری آق‌قلعه ۱۵۰-۱۵۵

سالنامه
میراث
میراث

(۱۴۰۲-۱۳۷۲)

چنین صفاتیست.

با رجوع به قصیده یادشده در دو طبع دیوان انوری چنین عناوینی را مشاهده خواهیم کرد: «در مدح امیر عزالدین طوطی‌بک» و «یمدح الملک عزالدین طوطی‌بیک» (انوری، ۱۳۶۴-الف: ۱۴۶/۱؛ همو، ۱۳۶۴-ب: ۹۹). بر اساس حساب جُمَل، جمع اعداد سه واژه «بَر»، «جود» و «کرم»، ۶۷۵ می‌شود، ولی حساب ابجد هر یک از دو عنوان مذکور، به ترتیب «امیر عزالدین طوطی‌بک» ۴۹۰ و «ملک عزالدین طوطی‌بیک» ۳۳۹ است.^۱ بنابراین باید به دنبال ممدوح دیگری برای قصیده مورد نظر بود که نامش مجموع بَر، جود و کرم باشد. در پانویس چاپ مدرّس رضوی آمده‌است: «عنوان از نسخه اصل است و در بعض نسخ عنوان قصیده چنین آمده: مدح السلطان غیاث‌الدین ابن شجاع محمد بن سلیمان» (انوری، ۱۳۶۴-الف: ۱۴۶/۱).^۲ ولی این نام نیز نمی‌تواند با عدد ۶۷۵ مساوی باشد.

نویسنده برای یافتن عنوان درست قصیده، به دست‌نوشته‌های دیوان انوری رجوع کرد. جدول زیر نشان‌دهنده عناوین قصیده مزبور در نسخه‌های مختلفی است که نگارنده به آن‌ها دسترس داشته‌است:

مشخصات دستنویس‌ها	عنوان قصیده
۳۷۸۶ فاتح استانبول، ۲۶۰۷ اسعد افندی، ۳۷۸۲ فاتح استانبول، ۹۱۰۵ مجلس شورای اسلامی، ۷۰۱ حالت افندی	بدون عنوان
میکروفیلم ۲۶۱۵ دانشگاه تهران	یمدح الخاقان عزالدین فیروزشاه
۱۱۸۵۱ آستان قدس رضوی	فی مدح خواجه جهان مودود

- هر دو عنوان نام یک شخص است، ولی در شمارش ابجد آن‌ها، هر عنوان با جزئیاتش محاسبه شد تا جای تردیدی نباشد.
- سعید نفیسی بنا بر شیوه مختارش در تصحیح دیوان انوری، از ارائه هر گونه پانویس و نسخه‌بذل احتراز کرده، بنابراین نمی‌دانیم که عنوان را از چه نسخه‌ای انتخاب کرده‌است.

تقدیم به استاد اخلاق‌مدارم، دکتر مهدی نوریان

همی شرم دارم که پای ملخ را
سوی بارگاه سلیمان فرستم
انوری

بررسی بیتی از دیوان انوری ایبوردی

محمود عالی پور

mahmoud.aalipour@yahoo.com

از دیوان انوری ایبوردی تا کنون دو چاپ معتبر روانه بازار نشر شده که هر دو برآمده از کوشش اساتید سلف ادب و فرهنگ ایران‌زمین بوده‌است: یکی استاد سعید نفیسی و دیگری استاد محمدتقی مدرّس رضوی. راقم این کلمات در این نوشتار کوتاه، سعی دارد که با بحث درباره برخی نکات متن‌شناسانه، بیتی از یک قصیده انوری را بررسد و ضمن ارائه صورت درستی از ضبط آن بیت، عنوانی صحیح برای قصیده یادشده نیز پیشنهاد کند.

بیت زیر در هر دو تصحیح از دیوان انوری به این شکل آمده‌است:

شده‌ست نام تو مجموع بر و جود کرم

بدین صفات شدی در زمانه سرور جود

(انوری، ۱۳۶۴-الف: ۱۴۸/۱؛ همو، ۱۳۶۴-ب: ۱۰۰)

به زعم نویسنده، مصراع نخست چنان‌که مصححین آورده‌اند نیست و باید آن را این‌گونه تصحیح کرد: «شده‌ست نام تو مجموع بَر و جود و کرم». مرسوم کاتبان چنین بوده‌است که گاه از نوشتن واو عطف دوری می‌کرده‌اند و همین راه و روش موجب شده که بیش‌تر کاتبان دیوان انوری نیز، ترکیب «جود و کرم» را بدون واو عطف نوشته‌باشند و در نهایت «کرم» را مضاف‌الیهی برای «وجود» پنداشته‌باشند؛ ولی در واقع انوری در بیت پایانی قصیده و در مقام توصیف بخشش ممدوح، نام او را مجموع صفات بَر، جود و کرم دانسته‌است. حال باید دانست که نام ممدوح چه بوده که از نظر انوری مجموع

۲۰۹ سپهسالار	فی مدح خواجه ابوالمعالی مودود احمد عصمی
۴۲۵ لالا اسماعیل، ۳۷۸۴	یمدح الامیر عزیزالدین طوطی بیک
۱۳۵۸۲ مجلس شورای اسلامی، ۵۲۶۷ کتابخانه ملک	وله فی مدح الملک عزالدین

نگارنده همه عناوین و اسامی ذکر شده در جدول بالا را بر پایه شماره شمارش ابجد، با جزئیات و به اشکال گوناگون بررسی کرد و از میان آنها تنها عنوان «خواجه مودود» بود که در شماره ۶۷۵ با مجموع شماره واژگان «بر»، «جود» و «کرم» برابر شد. در نسخه‌های معرفی شده تنها دو دستنویس است که مَعْنُون به نام «خواجه مودود» است. یکی نسخه ۲۰۹ کتابخانه سپهسالار و دیگری نسخه «۱۱۸۵۱ کتابخانه آستان قدس رضوی». بر این اساس می‌توان احتمال داد که بر خلاف ضبط دو طبع موجود از دیوان انوری، ممدوح این قصیده امیر عزالدین طوطی‌بک نیست.

در این قصیده نکته‌ای هست که احتمال یاد شده را اندکی مشکوک می‌کند و آن این است که انوری در بیت تَخْلَصِ قصیده از ممدوح با عنوان «ستوده عزالدین» نام می‌برد (انوری، ۱۳۶۴-الف: ۱۴۷/۱). همین موضوع هم موجب شده که برخی از کاتبان، عنوان «عزالدین» را برای این قصیده برگزینند. حال این پرسش طرح می‌شود که اگر انوری خود در خلال قصیده مشخصاً ممدوح را با نام عزالدین شناسانده است، بهتر نیست که همان عناوین یاد شده در دیوان‌های چاپی، یعنی «عزالدین/ عزالدین طوطی بک» را بپذیریم؟ این پرسشی به جاست، ولی این را هم فرو نمی‌توان نهاد که انوری در پایان قصیده، نام ممدوح را مجموع «بر»، «جود» و «کرم» دانسته و تنها عنوانی که در نسخ موجود، با سه صفت یاد شده در حساب جمل مساوی است، «خواجه مودود» است.

در میان ممدوحان انوری سه نفر را با نام «مودود» می‌شناسیم: قطب‌الدین مودودشاه، مؤیدالدین مودودشاه و مودود احمد عصمی (رک. مدرّس رضوی، ۱۳۶۴: ۴۸، ۵۶، ۴۴).

ولی هیچ یک از این‌ها با لقب عزالدین شناخته شده نیستند. نگارنده در این خصوص احتمالاتی را مطرح می‌کند که البته در خور تأمل و مذاقه بیش‌تر است و می‌تواند تأیید یا رد شود. درباره بیت تَخْلَصِ و لقب «ستوده عزالدین» که در این بیت لقب ممدوح شمرده شده است، می‌توان دو احتمال را طرح کرد:

- نخست. ممدوح این قصیده در واقع «عزالدین مسعود بن مودود بن زنگی» بوده که شاید انوری در عنوان قصیده، بنا بر رسمی معمول، نام پدر را به جای نام پسر نهاده است. این حدس را بیتی دیگر از انوری کمی به یقین نزدیک می‌کند، آن‌جا که در میان قصیده‌ای به ستایش دو فرزند «مودود زنگی» می‌پردازد و عزالدین مسعود را همانند بیت تَخْلَصِ قصیده مورد بحث، با صفت «ستوده عزالدین» می‌ستاید:

دو شاهزاده که هستند از این درخت سخا
مبارک و هنری کامران و نام‌آور
گزیده سیف‌الدین اختیار ملک و شرف
ستوده عزالدین آن افتخار عدل و هنر

(انوری، ۱۳۶۴-الف: ۲۱۹/۱)

- دوم. ممدوح قصیده در واقع «مودود بن احمد عصمی» بوده باشد. در میان ممدوحان انوری که به نام «مودود» می‌شناسیم، تنها این شخص است که با عنوان «خواجه» شهرت داشته است. بنابراین، و با توجه به این‌که در دو نسخه کتابخانه سپهسالار و آستان قدس رضوی نام ممدوح همراه با عنوان «خواجه» آمده است، می‌توان حدس زد که ممدوح قصیده همین شخص است و لقب «عزالدین» که در بیت تَخْلَصِ آمده، احتمالاً یکی از القاب او بوده که البته در جایی ذکر نشده است.

نگارنده بر احتمال دوم تأکید بیش‌تری دارد، با این حال این مسئله را به اقتراح می‌گذارد تا از این رهگذر پاسخی قطعی برای این پرسش یافته شود.

۳. مصراع ایراد وزنی دارد و گویا مدرّس رضوی سهواً واژه «آن» را وارد متن کرده است. در چاپ نفیسی بیت به درستی ضبط شده است (رک. همو، ۱۳۶۴-ب: ۱۱۵).

منابع

- انوری ابیوردی (۱۳۶۴- الف). دیوان. به تصحیح محمدتقی مدرس رضوی. تهران: علمی و فرهنگی.
- _____ (۱۳۶۴- ب). دیوان. تصحیح سعید نفیسی. تهران: سکه، پیروز.
- _____ دیوان. میکروفیلم شماره ۲۶۱۵ محفوظ در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۹۱۰۵ محفوظ در کتابخانه مجلس شورای ملی.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۱۳۵۸۲ محفوظ در کتابخانه مجلس شورای ملی.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۱۱۸۵۱ محفوظ در کتابخانه آستان قدس رضوی.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۲۰۹ محفوظ در کتابخانه سپهسالار.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۳۷۸۶ محفوظ در کتابخانه فاتح استانبول.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۳۷۸۲ محفوظ در کتابخانه فاتح استانبول.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۳۷۸۴ محفوظ در کتابخانه فاتح استانبول.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۲۶۰۷ محفوظ در کتابخانه اسعد افندی.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۷۰۱ محفوظ در کتابخانه حالت افندی.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۴۲۵ محفوظ در کتابخانه لالا اسماعیل.
- _____ دیوان. دستنویس شماره ۵۲۶۷ محفوظ در کتابخانه ملی ملک.
- مدرس رضوی، محمدتقی (۱۳۶۴) ← انوری ابیوردی، ۱۳۶۴- الف (مقدمه)

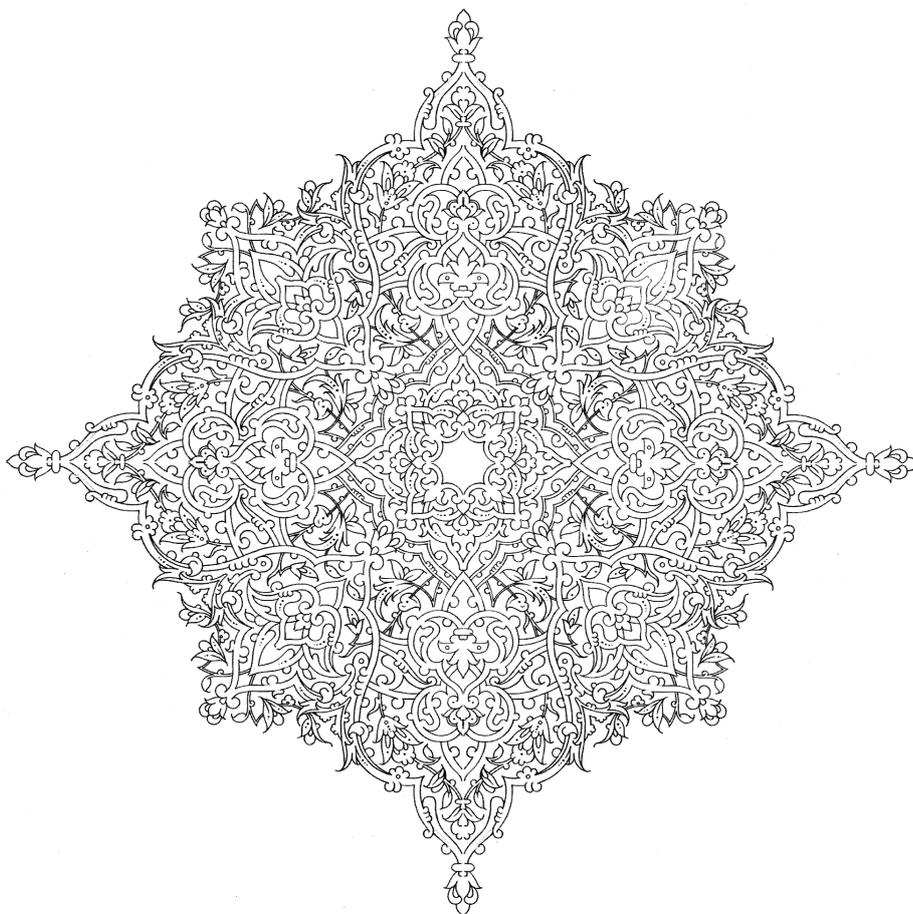

Table of Contents

Editorial

The Written Heritage Research Institute: Thirty Years of Endeavour.....	5-6
---	-----

Articles

A Review of the Oldest Manuscript of Nizami-ye 'Arūzī's <i>Chahar Maqala</i> (The Four Treatises), Copied in the 8th Century AH. / Amir ARGHAVAN	7-18
The Kujujī Poets: Families, Poetry, and Forms of Patronage in Azerbaijan and Beyond (Fourteenth to Seventeenth Centuries) / Christoph WERNER; Translated by Mehdi RAHIMPOUR	19-35
The Bilingual Inscription of Zalamkot / Ehsan SHAVAREBI; with a contribution by Ingo STRAUCH	36-55
Anūshīrvān's Pand-Nāma (Book of Wisdom); A Newly-Found Manuscript of Amīr-Al-Shu'arā, Burhāni-yi Nayshābūrī's Composition / Mehdi TAHMASEBI	56-69
The Mention of the Persian Gulf in Dictionaries of The Hebrew Bible and Talmud / Heidar EIVAZI	70-72
Resāle-ye <i>Rumūz-i Tahrīr-i 'Ibārāt</i> (A Treatise on the Use of Punctuation in Writing) / Ali BOUZARI	73-78
A Study on a Couplet of Anvarī's <i>Diwan</i> (Collection of Poems) / Mahmoud ALIPOUR	79-81
<i>Tazkirat-Al-Mu'āsirīn</i> (Memoirs of the Contemporaries): An Obscure Memoir of Persian Poets / Jamil JALEBI; Translated by Anjom HAMID	82-89
A Newly-Found Couplet of Sanā'ī / Mohsen AHMADVANDI	90-92
Shared Persian and Arabic Adages and Allusions Commonly Used In Palestine / Soheil YARI GOLDARREH	93-95
'Arif-i Īji or 'Arif-Al-Hay Isfahāni (A Contemplation on an Erroneous Reading by The Editor of <i>Latā'if-Al-Khīyāl</i> (Subtleties of Imagination)) / MohammadSadeh KHATAMI	96-97

Reviews and Critiques

A Review of <i>Pronunciation in Classical Persian Poetry</i> (Second Edition) / Mehdi KAMALI	98-114
Old Folios of a Quran Translation In Persian (The So-Called Shīrānī Quran) / Milad BIGDELOU	115-123
A Review of <i>Nizami-ye Ganjawā: Life and Works</i> / Mehdi FIROUZIAN	124-132

Essays on Research

Notes on the Transliteration of Middle Iranian, Old Iranian, Sanskrit, and Greek Words into Persian Script / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI	133-137
Cuneiform Texts in Persian Script: Transliteration and Transcription / Soheil DELSHAD	138-146

Iran in Ottoman Texts and Sources (25)

Life and Works of Muhammad Sa'id Efendi / Nasrollah SALEHI	147-149
--	---------

On the Previous Articles

A Response to 'Arīf Naushahi's Article on <i>The Library of Congress Catalogue of Persian Manuscripts</i> / Ali SAFARI AQ-QALEH	150-155
---	---------

Gozaresh-e Miras

98 - 99

Quarterly Journal of Textual Criticism,
Codicology and Iranology
Third Series, vol. 7, no. 1 - 2, Spring - Summer 2022
[Pub. Winter 2024]

Proprietor:

The WRITTEN HERITAGE RESEARCH INSTITUTE

Managing Director & Editor-in-Chief:

Akbar Irani

General Editor:

Masoud Rastipour

Managing Editor:

Younes Taslimi-Pak

Cover:

Mahmood Khani

Print:

Miras

No. 1182, Enghelab Ave.,
Between Daneshgah St. & Abureyhan St.,
Tehran, Iran

Postal Code: 1315693519

Tel: 66490612, **Fax:** 66406258

Website: www.mirasmaktoob.com

E-mail: gozaresh@mirasmaktoob.ir

Table of Contents

Editorial

The Written Heritage Research Institute: Thirty Years of Endeavour..... 5-6

Articles

- A Review of the Oldest Manuscript of Nizami-ye 'Arūzī's *Chahar Maqala* (The Four Treatises), Copied in the 8th Century AH. / Amir ARGHAVAN 7-18
- The Kujujī Poets: Families, Poetry, and Forms of Patronage in Azerbaijan and Beyond (Fourteenth to Seventeenth Centuries) / Christoph WERNER; Translated by Mehdi RAHIMPOUR 19-35
- The Bilingual Inscription of Zalamkot / Ehsan SHAVAREBI; with a contribution by Ingo STRAUCH 36-55
- Anūshīrvān's Pand-Nāma (Book of Wisdom); A Newly-Found Manuscript of Amīr-Al-Shu'arā, Burhāni-yi Nayshābūrī's Composition / Mehdi TAHMASEBI 56-69
- The Mention of the Persian Gulf in Dictionaries of The Hebrew Bible and Talmud / Heidar EIVAZI 70-72
- Resāle-ye Rumūz-i Tahrīr-i 'Ibārāt (A Treatise on the Use of Punctuation in Writing) / Ali BOUZARI 73-78
- A Study on a Couplet of Anvarī's *Diwan* (Collection of Poems) / Mahmoud ALIPOUR 79-81
- Tazkirat-Al-Mu'āsirīn* (Memoirs of the Contemporaries): An Obscure Memoir of Persian Poets / Jamil JALEBI; Translated by Anjom HAMID 82-89
- A Newly-Found Couplet of Sanā'ī / Mohsen AHMADVANDI 90-92
- Shared Persian and Arabic Adages and Allusions Commonly Used In Palestine / Soheil YARI GOLDARREH 93-95
- 'Arif-i Īji or 'Arif-Al-Hay Isfahāni (A Contemplation on an Erroneous Reading by The Editor of *Latā'if-Al-Khīyāl* (Subtleties of Imagination)) / MohammadSadegh KHATAMI 96-97

Reviews and Critiques

- A Review of *Pronunciation in Classical Persian Poetry* (Second Edition) / Mehdi KAMALI 98-114
- Old Folios of a Quran Translation In Persian (The So-Called Shīrānī Quran) / Milad BIGDELOU 115-123
- A Review of *Nizami-ye Ganjawi: Life and Works* / Mehdi FIROUZIAN 124-132

Essays on Research

- Notes on the Transliteration of Middle Iranian, Old Iranian, Sanskrit, and Greek Words into Persian Script / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI 133-137
- Cuneiform Texts in Persian Script: Transliteration and Transcription / Soheil DELSHAD 138-146

Iran in Ottoman Texts and Sources (25)

- Life and Works of Muhammad Sa'id Efendi / Nasrollah SALEHI 147-149

On the Previous Articles

- A Response to 'Arīf Naushahi's Article on *The Library of Congress Catalogue of Persian Manuscripts* / Ali SAFARI AQ-QALEH 150-155